

МІФОЛОГЕМИ В ТЕТРАЛОГІЇ ДАРИ КОРНІЙ «ЗВОРОТНІ БОКИ»

В. А. Просалова, О. А. Солдатова

Міфологема стає частиною універсального способу світовідчуття: автор-міфотворець поєднує у своєму творі ознаки архаїчної свідомості, історичний і соціальний досвід. Дара Корній розуміє міф не як щось застигле, а як живу реальність, частину свого суб'єктивного світу, тому в циклі «Зворотні боки» художньо реалізує міфологеми води, сонця, Світового дерева. У цій студії розглянемо своєрідність художнього відтворення міфологем, наділених «згорнутою сюжетністю».

Міфологема води. У всіх міфологіях вода – це пасивна первісна матерія жіночої істоти, із якої за допомогою іншої статі виникло все живе. Стародавні культури проводили межу між «верхніми» і «нижніми» водами. Верхні води відповідали потенційному, можливому, нижні – актуальному або вже створеному. Жіноча вода – це вода земних джерел; чоловіча – це дощ, який зрошує землю.

О. Таланчук вважає, що серед стихій, яким поклонялися язичники, вода посідає чільне місце. Семантичне поле міфологеми води безмежне, бо вона охоплює все, чим живе людина [1, с. 92]. Міфологема води у «Зворотних боках» має розгалужену семантику, її значення характеризуються полярністю й багатогранністю. Асоціація життя з водою простежується в уяві Мальви, яка аналізує епізод розплати баби Валі за послугу чаклунки Люцини часточкою своєї душі: *«Мальва уявила собі посудину, щецьть наповнену водою, але коли з неї постійно вихлюпувати воду, навіть якщо по крапельці, то рано чи пізно залишиться тільки на денці, рівно стільки, щоб тіло не вмерло»* [2, с. 153]. Вода як супровідниця дива фігурує в легенді про подарований Птасі Миросладом камінь-плавунець, який допомагає знаходити дорогу в чужій місцевості [3, с. 279].

Вода як символ народження, нового життя допомагає Птасі приймати пологи в сарматки Верхи та жінки зі світу неврів: це настій із м'яти та інших цілющих трав, яким безсмертна напувала породіль. Із водою була пов'язана й Магура (минуле втілення Птахи), адже Слава-Магура зіцлювала живою й омивала мертвою водою неврійських воїнів [3, с. 175]. Жива вода у «Зворотних боках» фігурує й у зв'язку з богинею кохання: це вода Лади, яка дарує життя новонародженим, а також жива вода Біловоддя. Легенда про країну Біловоддя є однією з українських версій міфологічного світотворення. Біловоддя не є раєм, адже туди потрапляють і живі люди, яких зіцлює й повертає до життя Молочна ріка. У Біловодді можна зустріти Білобога і навіть Творця, ця країна наділяє життєвою мудрістю й знанням. Молочна ріка з Біловоддя свого часу зіцлила від болю й ран напівживу Птаху, а пізніше – й Мальву [2, с. 299]. Це ріка, яка з'єднує небо й землю, її існування пов'язане з легендою про молоко небесного Чумацького Шляху Священної Корови Земун. У Біловодді знаходиться священний камінь Алатир, перед яким горить вічний вогонь, а з самого каменю проростає Дуб – Світове Дерево. Ця художня версія Дари Корній збігається з традиційною легендою про світобудову. Отже, жива вода в романному циклі виступає незмінним атрибутом Птахи-Магури – як символ життя.

На противагу живій воді в чотирикнижжі зображується мертва вода, яка теж має кілька виявів: це вода Чорнобогового джерела, Проклятого джерела, і вода Мертвої ріки (колишньої ріки Забутої-Незгаданої). Вода Чорнобогового джерела традиційно може зіцлювати рани (наприклад, нею Мальва вилікувала поранену ногу в Порубіжжі). Натомість Мертва ріка завдяки змішуванню трьох вод і прокляттю русалій набула здатності вбивати темних безсмертних. Через Мертву ріку (ріку Смородинну, або Калинову ріку) безсмертний Знич із Яворороту звів Калиновий міст, на який наклав чари від ворогів темний повелитель покарань Ніян. Тут спостерігаємо інтерпретацію казкового мосту, що є межовим локусом у багатьох історіях про боротьбу добра зі злом.

Міфологема сонця. Однією з найвагоміших міфологем у циклі «Зворотні боки» є міфологема сонця, яка в Дари Корній має найрізноманітніші вияви. Сонце реалізує бінарну

опозицію *світло – темрява*, що є основним принципом саги, адже зворотним боком світла виявляється темрява, а зворотним боком темряви – світло. Тут вбачається й амбівалентність світобудови, виявлена у слов'янській міфології: *«Дві іпостасі великого Сварога, два його крила – Чорнобог та Білобог. Не дві окремі частинки, а дві половинки одного цілого, всемогутнього»* [2, с. 223]. Сонце згадується в багатьох власних назвах у романах: Учитель Посолонь, храм Сонця, світ Сонячної Брами, світ Чотирьох Сонць, світ Замерзлого Сонця, світ Сонячної Мушлі. Згадує авторка й богів сонця: Дажбога, Хорса, Купайла, Ярила. Крім цього, з сонячною символікою пов'язані формули ввічливості безсмертних: вітання, прощання, благословення. Подібні прислів'я промовляють Учитель Посолонь та Мирослад: *«Бережи нас, Дажбоже, та коло Свароже!»* [4, с. 191]. Цю примовку містять і повсякденні вітання безсмертних, причому світлі безсмертні піднімають долоні вгору, імітуючи жест Берегині: *«Йменням Сварожого кола вітаю тебе, піднімаючи вгору руки»*; темні безсмертні розширюють вітання відповідно до своєї віри: *«Йменням Сварожого кола та благословенням Великого Чорнобога вітаю тебе»*; неври акцентують на своєму богові: *«Іменням Сварожого кола та ликом святим Великого Батька Рода вітаю вас»*. Коло Свароже є незмінним постулатом віри.

Міфологема Світового дерева. У Невридії Дари Корній свої особливі закони, які іноді суперечать усталеним життєвим нормам. Наприклад, у цьому світі всі ходять босоніж: *«За старим повір'ям неврів, першу людину батько Род створив зі складки на своїй ступні. Тому в нас не прийнято на місце, де є присутність істини та сили, чіпляти пуга»* [1, с. 165]. Це робиться ще й задля того, щоб не завдавати природі шкоди, не притоптувати траву, бо в цьому світі все живе може помститися кривднику. Берегти довкілля – це обов'язок кожного невра, адже за природою слідкує Зелений Шум і Батько Шум у Чуй-лісі. Таке виокремлення цих дерев і їх ключове значення у збереженні світу підтверджує, що вони є втіленням Світового дерева Невридії.

Світове дерево втілює універсальну концепцію світу. Вертикальна площина дерева співвідноситься із простором і включає минуле, теперішнє й майбутнє, а також асоціюється із трьома стихіями: вогнем, землею, водою. По горизонталі дерево вказує на чотири сторони світу, пори року, частини доби (ранок, день, вечір, ніч). Світове дерево також означає єдність трьох планів буття: горішнього (небо), проміжного (земля) і долішнього (хаос, світові води, підземний світ). Воно символізує безсмертя, нескінченність життя, адже постає, по суті, деревом роду.

Література

1. Завадська В., Музиченко Я., Таланчук О., Шалак О. 100 найвідоміших образів української міфології. Київ, 2002. 448 с.
2. Корній Д. Зворотний бік світла. Харків : «Клуб сімейного дозвілля», 2012. 320 с.
3. Корній Д. Зворотний бік темряви. Харків : «Клуб сімейного дозвілля», 2013. 320 с.
4. Корній Д. Зворотний бік сутіні. Харків : «Клуб сімейного дозвілля», 2016. 288 с.
5. Корній Д. Зворотний бік світів. Харків : «Клуб сімейного дозвілля», 2016. 320 с.

УДК 821.161.2 Стус

СПЕЦКУРС «ВАСИЛЬ СТУС: ПСИХОТИП, КРЕАТОР, ОБРАЗ»: МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ, ПРАКТИКА АПРОБАЦІЇ

О. В. Пуніна

Донині лише спорадично досліджена психологія творчості Василя Стуса потребує повноцінного наукового прочитання. Опісля кропіткої роботи науковців над осмисленням методологічних засад письменницького художнього моделювання дійсності, процесу формування, становлення і розвитку особистості Василя Стуса визріла нагальна